

## Fransızca ve Türkçede Yansıma Sözcükler ve Bunların Eşdeğerlikleri Üzerine

Nurten SARICA\*

Dilin oluşumu kuramlarından biri olarak bilinen yansıma kuramı, insanların birbirleriyle iletişim kurabilmeleri için geliştirilen dilin temelini, doğada duyulan seslerin taklit edilmesine dayandırmaktadır. Doğadaki canlıların, cansızların ve doğa olaylarının sesleri taklit edilerek zaman içerisinde belli anlamlar yüklenmiş ve her dilde kullanılan yansıma sözcüklere dönüşmüşlerdir. Yansıma sözcüklerin tanımına baktığımızda doğadaki seslerin taklit edilmesi sonucu ortaya çıkan sözcükler olduğu görülmektedir. Benzer şekilde çocukta anadili edinimi kuramlarına baktığımızda da çocuğu çevreleyen canlı ve nesnelere oluşan ortamın önemli olduğunu görmekteyiz. Çünkü çocuk bu ortamdaki seslerin etkisi altında kalarak, duyduğu sesleri taklit ederek sözcükleri edinmeye başlayacaktır. Buna bağlı olarak da anadilinin seslerini çıkarabilecek şekilde geliştirecek ses üretme organları da.

Çağdaş dilbilim çalışmalarına bakıldığında, Saussure'ün öncülüğünde başlayan çalışmaların büyük bir gelişme göstererek tüm dünyaya yayıldığı ve dilbilimin ana malzemesi olan insan dilinin farklı yönleriyle ele alındığı bu şekilde farklı dilbilim dallarının ve akımlarının oluştuğu bilinmektedir. Saussure'ün dilbilim kuramının temelinde bulunan dil göstergesi, iki yüzlü bir gerçekliktir (Kıran, 1996, 58). Bu birbirinden ayrılmaz iki yüzden biri ses imgesi diğeri ise kavram, yani ses imgesinin beynimizde oluşturduğu görüntüdür. Tıpkı bir kağıt yaprağının ön ve arka yüzü veya metal paranın üzerindeki resim ve yazı yüzleri gibi ayrılmaz olan ses imgesi ve kavram aynı anda birlikte bir anlam kazanırlar. Saussure'ün sözcük yerine kullanmayı yeğlediği gösterge kavramı böylece ses ve kavramı birleştiren böylece gerçek nesnelere gönderme yapan bir dilbilimsel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş dilbilim çalışmaları Saussure'ün ortaya

---

\* Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Bat, Dilleri ve Edebiyatlar, Bölümü Öğretim Üyesi

koyduğu temel ilkeler ışığında farklı dallara ayrılarak günümüze kadar devam ede gelmiştir. Dil göstergesinin temelini oluşturan iki önemli yapıdan biri olan ses ve sesle ilgili konular Sesbilgisi (Phonétique) ve Sedsizim (Demircan, 2001,1)veya Sesbilim (Phonologie) dallarının konusu olmuştur. Sesbilgisi sesin fiziksel yapısı, oluşumu ve üretimi gibi konuları ele alırken, sedsizim veya sesbilim anlamlı birimler oluştururken seslerin nasıl çıkarıldığını, nasıl dizildiklerini, sesler arası etkileşimi ve zaman içinde sesel değişim kurallarını inceler. (Demircan, 2001,1) Sesleri tek başına ele almaz, seslerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelediği gibi ses ve anlam ilişkilerini de inceler. Özellikle Prag Dil Okulu çerçevesinde toplanan dilbilimcilerin odaklandığı ses konusu bu alanda birçok çalışmanın yapılmasını sağlamıştır. Jacobson, Troubetskoy gibi dilbilimciler dili oluşturan seslerin karşıtlıklarıyla ilgili çalışmalar yaparken, Fransa'da İşlevsel Dilbilimin öncüsü olan André Martinet çift eklemlilik kuramıyla sesbilim çalışmalarına yeni bir soluk getirmiştir.

Ayrıca karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları da ses incelemeleri bakımından önemlidir. Özellikle diller arası benzerliklerin, yakınlıkların ortaya konması konusunda dilbilimciler öncelikle ses benzerliği ile ilgili çalışmalara yoğunlaşmışlardır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda Jones, Popp, Schlegel, Grimm gibi isimler öne çıkmaktadır. Bu çalışmalar diller arasında düzenli ses sapmalarının olduğu gibi örnekleme ve ödünçleme gibi düzensiz sapmalarında olabilirliğini ortaya koymuştur (Yılmaz, ?, 4). Yılmaz, çalışmasında dillerle ilgili olarak sesle ilgili Genç Gramercilerin yapmış olduğu karşılaştırmalarda kuralsız sapmaların nedenleri üzerinde durulduğundan bahseder. Genç Gramerciler'e göre "Dilin sesleri ancak benzer koşullar altında benzer biçimde değişir". Bu koşullar ses çevresi, sesin hecedeki yeri, sesin sözcükteki yeri, vurgu gibi koşullardır. Dolayısıyla ses yapısında görülen bu sapmaların nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Yine Yılmaz'ın çalışmasına göre ses sapmalarının diğer nedenlerinin başında örnekleme (analogie), benzeşme (assimilation), düşme ve türeme gibi ses olaylarıdır (Yılmaz,5). Bunun dışında söyleyişe ve işitime bağlı olarak ortaya çıkan ses sapmaları da bulunmaktadır. Örneğin çocuk dilinde karşılaşılan göçüşme (metatez) denilen, sözcük içerisinde bazı seslerin yer değiştirmesi şeklinde görülen ses sapmaları (ıspanak > ıpsanak, portakal > porkatal vb.) Çocuğun işitime ve ardından sesletime bağlı yapılması sonucu bu tarz sapmalar ortaya çıkmaktadır.

Günümüz dilbilim çalışmaları doğrultusunda yapılan köken bilimsel incelemeler eskiye gidildikçe diller arasındaki benzerliklerin arttığını ortaya koymaktadır. Oysa çağdaş dilbilim kuramları ışığında özellikle Saussure'ün Yapısalcılığı bağlamında yapılan araştırmalarda ortak yönler oldukça azdır. Çünkü daha çok eşsüremlî dil çalışmaları yapılmaktadır. Dillerdeki zamansal ses değişimleri göz önünde bulundurulmadığı için de karşılaştırmalı dil çalışmaları daha farklı boyutlarda gelişmektedir. Dilin güncel kullanımıyla geçmiş arasındaki bağ kurulamadığı için de sese dayalı değişimler diller arası farklılıkları doğurmaktadır.

Yansıma sözcüklere bakıldığında, bu tür sözcükler sese dayalı birçok benzerlik göstermiş olsalar da diller arasındaki yakınlık, akrabalık gibi durumları saptamak adına karşılaştırma çalışmalarının yapılmasında yeterli değildir. Yılmaz'ın dediği gibi güvenilir sözcükler değildir bunlar. Bu çalışmada da özellikle yansıma sözcükler arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılacaktır.

Dillerin doğuş kuramlarından, ana dilinin ediniminden, diller arası yakınlıklardan bahsedildiğinde görülüyor ki hepsinde de ortak nokta tekrar ve taklitlerin yadsınamaz olmasıdır. Çocuğun anadili öğrenim sürecinde yaşadığı ortamdaki seslerin tekrar ve taklidinin zaman içerisinde uygun göndergelerle eşleşmesi sonucunda ilk sözcüklerin ortaya çıktığı, hatta daha sözcükler oluşmadan önce bebeklerin bitakım sesler çıkararak çevreleriyle iletişim kurdukları görülmektedir. (Sarıca, 2004). Sözcük öncesi seslerin, agulama, babıldama veya cıvıldama gibi adlarla da anılıyor olması yine çocuk dilinde de yansıma seslerin temel olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu açıklamalardan sonra bir takım sorular akla gelebilmektedir. Örneğin her dilde bu sözcükler aynı ses yapısına mı sahiptirler? Başka bir deyişle, hayvan sesleri, nesne sesleri ve doğa olaylarının isimlendirilmesinde kullanılan yansıma sözcüklerin ses yapıları her dilde aynı mıdır? Hayvanlar her ülkede aynı şekilde mi ses çıkarırlar? Eğer aynı ise neden bir Fransız'ın köpek sesi için kullandığı sözcük bir Türk'ün kullandığı sözcükle aynı değildir? İnsanlar bu sesleri farklı farklı mı algılıyorlar?

İletişim dilinin bu sesleri belli kodlarla somutlaştırması yani yazı dilindeki farklılıklar neden kaynaklanmaktadır?

Bu bağlamda yapılan çalışmaların bir çoğunda neredeyse aynı yola başvurulmuş, farklı ülkelerden insanların hayvan seslerini taklit etmeleri istendiğinde bir takım benzerlikler olsa da farklı seslerin çıkarıldığı görülmüştür. Örneğin 2003 yılında yapılan bir çalışmada ana sınıfı öğrencilerine farklı dillerde telaffuz edilen hayvan sesleri dinletilmiştir. Daha sonra bu öğrencilere hayvanların seslerinin yaşadıkları yere göre mi yoksa orada konuşulan dile göre mi değiştiği sorusu yöneltilmiştir. Çocuklara sorulan bir başka soru da hayvan seslerinin insanların konuştukları dile göre mi yorumlandığıdır. Bütün bu sorular çerçevesinde çözmeye çalışılacak olan asıl sorun ise dillerin toplumsal boyutu ve göstergenin nedensizliği ilkesine dayanmaktadır. Öyle ki : farklı dil ve kültürden olan insanlar yansıma sesleri farklı farklı çıkarmaktadırlar, yani aynı dildışı gerçekliği farklı dillendirmektedirler. Aynı göstergenin, ki burada yansıma seslerdir bunlar, farklı farklı dilsel göstereni bulunmaktadır.

Burada yeniden Saussure'ün dilbilim kuramının temelini oluşturan gösterge ve göstergenin niteliklerinden bahsetmek uygun olacaktır. Saussure dilin tanımını yaparken "insanlar arasında iletişimi sağlayan bir göstergeler sistemidir" der. Gösterge ise iki yüzü olan bir bütünü ifade eder. Dil göstergesi ses ve anlam içeren, gösteren ve gösterilen diye adlandırılan birbirinden ayrılmayan bir bütünü anlatır. Gösteren ses yapısı, gösterilen ise kavram yani sesin temsil ettiği zihinsel resimdir. Saussure'un kuramına göre gösterge ile gösteren arasındaki bağ nedensizdir. Örneğin *ku* göstergesinin göstereni k-u-ş sesleri dir, gösterileni ise bu seslerin zihinde oluşturduğu resimdir. Ancak bu resmi seslerle ifade ederken neden k-u-ş seslerinin kullanıldığı nedensizdir Saussure'ün kuramına göre. Yapısalcılık diye de anılan bu kuram dillerin eşsüremliliğini incelenmesini temel aldığından dolayı tarihsel, kökenbilimsel çalışmalardan çok belirli bir zaman diliminde kullanılan dili incelemeye odaklıdır. Bu nedenle de gösteren ile gösterilen arasındaki bağın nedensizliği ilkesi kabul edilmiştir. Bu da aslında bu çalışmada ortaya konmaya çalışılan konuya açıklık getirmektedir. Şöyle ki :

Yansıma sözcükler olarak bu çalışmada, hayvan sesleri, nesne sesleri ve doğa olaylarının seslerinden oluşan bir örneklem üzerinde çözümleme yapılacaktır. Bu seslerin hem Fransızca hem de Türkçeleri üzerinde karşılaştırmalar yapılacaktır. Bu sözcüklerden en çok kullanılanları, en bilindik olanları irdelenmeye çalışılacaktır.

Hayvan sesleri olarak kedi, köpek, karga, kurbağa, horoz, eşek, inek, ördek ve kuş seslerini, nesne sesleri olarak arabanın motor sesi, kapı vurulması, fotoğraf çekme, uyarı sesi, , saat sesi, telefon sesi, tren sesi; insanla ilgili ve doğa olaylarıyla ilgili sesler olarak rüzgar, patlama sesi gülme, su damlaması ve akması, hapşurma, can yanma, kırılma, bebek ağlaması, yemek yeme, ağlama, alkış, kanat sesi, şimşek, gök gürültüsü gibi seslerin dile nasıl yansıdığı incelenecektir.

### 1.Hayvan seslerinin dile yansıma şekilleri

Tablo 1. En çok kullanılan hayvan seslerinden bir seçkiyi içermektedir. Herkes aynı sesi duyduğu halde neden her dilde bu sesler farklı şekilde kodlanmaktadır? Hayvanlar her yerde aynı seleri çıkardıkları halde onları işiten insanlar neden her dilde farklı sesler kullanmaktadır? Tabloda da görüldüğü gibi kedi, eşek ve inek seslerinin dışında diğer hayvanların sesleri farklı seslerle dile getirilmektedir her iki dilde de. Örneğin:

Köpek sesi için :

Fransızca : *Ouah ouah* → [ua ua]; /ou = u/: kapalı, art ünlü, /a/ : açık, yuvarlak+düz ve ön ünlü

Türkçe : *Hav hav* → [hav hav] ; /h/: ötümsüz, kayıcı gırtlak ünsüzüdür, /a/: geniş, düz ve art ünlü, /v/: ötümlü, sızmalı, alt dudak-üst diş ünsüzü

Köpek sesi Fransızca'da [h] sesi okunmadığı için ilk iki ünlüden oluşan bir yansıma sesle gerçekleştirilmektedir. Türkçede ise tüm sesler sesletildiğinden yazılan tüm sesler aynen söylenmektedirler. Her iki dilde birbirinden farklı sesbilgisel yazılıma sahip olsalarda bu iki sözcüğün artarda sesletiminde aynı sesin çıktığı izlenimi oluşmaktadır. Fransızca sözcüğün sonunda bulunan okunmayan /h/ sesi (h muet) Türkçede başta bulursa bile ötümsüz ve kayıcı ünsüz olması onun ses değerini azaltmaktadır. Böylelikle bu iki sözcüğün sanki birbirinin tersi bir ses dizilimine sahip olduğu görülmektedir. Hızlı tekrarı yapıldığında da aynı sesel algıya ve ağız yapısına sebep olabileceği görülmektedir.

#### Karga sesi için

Fransızca : Croa croa → [kroa kroa] ; /k/ : art damak ünsüzü, ötümsüz, /r/ : gırtlak ünsüzü, titreşimli, /a/ : açık, yuvarlak, art ünlü

Türkçe : Gak gak → [gak gak] ; /g/ : ötümlü, patlamalı, damak ünsüzü, /a/ : geniş, yuvarlak, ön ünlü, /k/ : ötümsüz, patlamalı, damak ünsüzü.

Bu iki sözcükte ses yazısına bakıldığında başta /k/ , /g/ değişimi dikkat çekmektedir. Bu iki ses Türkçe aynı özelliklere sahiptirler. Her ikisi de patlamalı damak önü ünsüzüdürler. Ancak /k/ ötümsüz, /g/ ötümlüdür. Konuşma dilinde ağızlaraya bağlı olarak birbirinin yerine geçebilme özelliği vardır. Örneğin /kal/ → /gal/, /kat/ → /gat/ gibi. Her iki sesin ortak özelliği kendilerinden sonra kalın ünlü (art ünlü) geldiğinde art damak veya yumuşak damakta çıkarılmalarıdır. Örneklerimizde her iki dildeki sözcükte de /a / sesinin bu ünsüzleri takip etmesi aynı şekilde bir söyleyiş ve dolayısıyla da sesel algıya neden olmaktadır. Her ne kadar Fransızca sözcük /kroa/ şeklinde söylenece de gırtlak ünsüzü olduğundan ve titreşimsel olduğunda çok fazla vurgulu bir ses değerine sahip değildir. Yine her iki sözcüğün benzer yönleri aslında aynı sesin algılandığı ancak bunun ses yazısına aktarımında farklılaştığını göstermektedir.

**Horoz sesi için**

**Fransızca :** Coccoricoo → [kokoriko] ;/k/: ötümsüz art damak ünsüzü, /o/: yarı açık, art ünlü, /r/: titreşimli gırtlak ünsüzü, /i/: düz, kapalı ve ön ünlü.

**Türkçe:** Üürü üüü → [üürü üüü]; /ü/:dar, yuvarlak, ön ünlü, /r/: ötümlü, çarpmalı dil ucu ünsüzü.

Burada birbirinden çok farklı iki sözcük karşımıza çıkmaktadır. Patlamalı ötümsüz bir sesle başlayan Fransızca sözcüğe karşın, yuvarlak bir ön ünlüyle başlayan Türkçe sözcük bulunmaktadır. /k/ sesi art damak ünsüzü olmakla beraber kendisinden sonra Fransızca sesbilgisine göre yarı açık /o/ sesinin gelmesiyle gırtlaksı nitelik kazanır. Genellikle ötme sözkonusu seslerde Türkçe de /k/ ve /g/ sesleri kullanılırken horoz sesinde doğrudan /ü/sesinin aşlangıç sesi olması ilginçtir. Bu bağlamda her iki dildeki yansıma sözcüğün ortak yönü /r/ sesinin orta hecede yer alması ve ikisinde de yuvarlak ünlülerin yer alması olarak tespit edilmektedir.

**Ördek sesi için**

**Fransızca :** Coin Coin → [kuē kuē]; /k/:ötümsüz,art damak ünsüzü, /u/: kapalı art ünlü, /ɛ/ : /n/ ünsüzüyle genizsileşen yarı kapalı ön ünlü ve nasal /n/ sesi

**Türkçe:** vak vak → [vak vak] ; /v/ : ötümlü, sızmalı, altdudak-üstüdiş ünsüzü, /a/ : geniş, yuvarlak, ön ünlü, /k/ :ötümsüz, patlamalı, damak ünsüzü.

Bu sözcüklerde de ilki ötümsüz ve damaksı bir sesle başlarken ikincisi ötümlü sızmalı bir sesle başlamaktadır, bu iki sözcükte sesdizimsel bir benzerlik olmasa bile deneysel çalışmalar iki sözcüğünde hızlı ve sesli

tekrarlarında benzer ses algısına neden oldukları hatta aynı gibi algılandıklarını göstermektedir.

**Kuş sesi için:**

**Fransızca:** Cui cui → [küi küi] ; /k/ ötümsüz, art damak ünsüzü, /ü/: yuvarlak, kapalı, ön ünlü, /i/: düz, kapalı, ön ünlü.

**Türkçe :** Cik cik → [cik cik] ; /c/: ötümlü, patlamalı-sızmalı, dişseti-öndamak ünsüzü, /i/: düz, dar ve ön ünlü, /k/ : ötümsüz, patlamalı, damak ünsüzü.

Bu iki sözcükte aslında yazılı benzerliğin ses düzeyinde değiştiği görülüyor. Her iki sözcük /c/ ünsüzü ile yazılmasına karşın sesletimde biri /c/ diğer /k/ olarak sesletilir. Dillerin ses yapısından kaynaklanan bu değişim Fransızca da /c / sesinin olmaması, bu sesi sesletmek için /dj/ bileşik sesinin kullanılması sözkonusudur. Oysa kuş sesi sesbilgisel olarak /k/ sesiyle başlar, çünkü kendinden sonra kapalı bir ünlü yer almaktadır. Türkçedeki karşılığıyla ne sesletim ne de algılama olarak benzerlik göstermemektedir.

HAYVAN	FRANSIZCA SESLER	TÜRKÇE SESLER
Eşek	Hi han	A iii
Horoz	Cocorico	Üürü üüü
İnek	Meuh	Mö



<b>Karga</b>	<b>Croa croa</b>	<b>Gak gak</b>
<b>Kedi</b>	<b>Miaou, ron-ron</b>	<b>Miyav –mır mır</b>
<b>Köpek</b>	<b>Ouah ouah, wouah wouah</b>	<b>Hav hav</b>
<b>Kurbağa</b>	<b>Coac coac</b>	<b>Vrak vrak , guvak</b>
<b>Kuş</b>	<b>Cui cui,</b>	<b>cikcik</b>
<b>Ördek</b>	<b>Coin coin</b>	<b>Vak vak</b>

**Tablo 1. Hayvan seslerinden oluşan yansıma sözcükler.**

## **2. Nesne Seslerinin Dile Yansıma Şekilleri.**

**Tablo 2. Bu tür seslerden bir seçki içermektedir. Bu kategorideki sesler arasında tabloda sıralananlar içinde kapı, saat, tren, uyarı (alarm) seslerinde benzerlikler görülmektedir. /t/ ve /k/ sesleri başlama ve bitiş sesi olarak yer almaktadır, hece ortasında /a,o,u/ gibi yuvarlak ünlüler bulunmaktadır. Siren sesi farklılık göstermektedir.**

**Siren sesi için :**

**Fransızca :** Pimpon pimpon → [ p̃ p̃ p̃ p̃ ] ; /p/: ötümsüz, patlamalı, dudak ünsüzü, / ɪ /: /n/ sesiyle genizleşmiş /i/ sesi, /ɔ/: /n/ sesiyle genizleşen /o/ sesi.

**Türkçe:** Daaa diiii → [ daa dii ] ; /d/: ötümlü, patlamalı, diş ardı ünsüzü, /a/: geniş, yuvarlak, ön ünlü, /i/: düz, dar ve ön ünlü.

Bu iki yansıma sözcükte görülen ses değişimlerinin ses çıkarıcı alet farklılığından kaynaklı olduğu, aynı tür aletten çıkan ses yansımasının benzer sesler içerebileceği düşünülmektedir.

**Telefon sesi için**

**Fransızca :** Dring Dring → [ dring dring ] ; /d/: patlamalı, ötümlü, diş ünsüzü, /r/: titreşimli, gırtlak ünsüzü, /n/: genizsi, diş ünsüzü, /g/: ötümlü damak ünsüzü

**Türkçe :** Zır Zır → [ zır zır ] ; /z/: ötümlü, sızmalı, dilucu-diş seti ünsüzü, /ı/: düz, art, dar ünlü, /r/: ötümlü, çarpmalı, dilucu-diş seti ünsüzü.

Yine iki farklı yansıma sözcük. Yine sözkonusu aletlerin farklılığının da neden olabileceği gibi, dillerin sedizimsel yapı farklılığının da burada önemli rolü olduğu sonucuna varılmaktadır.

NESNE	FRANZIZCA SESLER	TÜRKÇE SESLER
Fotoğraf çekme	Clic-clac	Şlak
Kapı	Toc toc	Tak tak
Motor (araba motoru)	Wroum wroum	Vrum vrum

Saat	Tic tac	Tik tak
Siren	Pimpon pimpon	Daaa diii
Telefon	Dring dring, tut tut tut	Zır zır
Tren	Tchou tchouuu	Çuf çuf
Uyarı (alarm)	Tut tut	Bip bip, düt düt

Tablo 2. Nesne seslerinden oluşan yansıma sesler.

### 3. Doğa olayları, insan ve farklı seslerin dile yansıma şekilleri:

Tablo 3. Değişik yansıma seslerden oluşan bir seçkiyi içermektedir. Bu kategorideki sözcüklerde genelde ortak seslerin olması dikkat çekmektedir. Örneğin gülme, aksırma, canı yanma, ağlama, yemek yeme gibi insana özgü seslerde /h/, /y/, /f/, /ş/ gibi ünsüz /a/, /o/, /u/, /i/ gibi ünlülerin yer aldığı görülmektedir. Bununla beraber iki dilde de birbiriyle ses ortaklığı olmayan sözcükler de bulunmaktadır. Örneğin:

#### Alkış sesi için

Fransızca: Clap clap → [ klap klap ]; /k/ : ötümsüz, art damak ünsüzü, /l/ : ötümlü, kayıcı, dil-diş seti ünsüzü, /a/ : açık, yuvarlak, art ünlü , /p/ : ötümsüz, patlamalı, dudak ünsüzü.

Türkçe : Şak şak → [ şakşak ]; /ş/ : ötümsüz, sızmalı, dil önü ve sert damak ünsüzü, /a/ : geniş, yuvarlak, ön ünlü, /k/ : ötümsüz, patlamalı, damak ünsüzü.

**Titreme sesi için:**

**Fransızca :** Aglagla → [ aglagla ]; /a/: açık, yuvarlak, art ünlü, /g/: ötümlü, patlamalı, damak ünsüzü, /l/: ötümlü, kayıcı, dil-diş seti ünsüzü,

**Türkçe :** Tıtıtı → [ tıtıtı ]; /t/: ötümsüz, patlamalı, dişardı ünsüzü, /ı/: dar, düz, art ünlü

Bu seslerde tamamen farklı sesbirimlerin kullanıldıkları görülmektedir. Türkçe de üşüme, veya korkma sırasında dişlerin birbirine vurmasını anlatmak amacıyla [ takır takır ] şeklinde bir ikilemeyle de titreme sesi yansıma sözcüğe dönüşmüştür. Hem titreme hem alkış sesi için farklı sözcüklerin kullanıldığı dikkat çekmektedir.

**Kanat sesi için:**

**Fransızca :** Flap flap → [ flap flap ]; /f/: ötümsüz, sızmalı, diş dudak ünsüzü, /l/: ötümlü, kayıcı, dil-diş seti ünsüzü, /a/: açık, yuvarlak, art ünlü, /p/: ötümsüz, patlamalı, dudak ünsüzü.

**Türkçe :** Pır pır → [ pır pır ]; /p/: ötümsüz, patlamalı çift dudak ünsüzü, /ı/: dar, düz, art ünlü, /r/: ötümlü, çarpmalı, dil ucu ünsüzü.

Burada her iki sözcüğün de ikileme olarak kullanılması söz konusudur. Kanat hareketini anlatmaya yarayan bu iki sözcük ötümsüz ve çıkış yeri bakımından benzer ünsüzle başlamaktadır. Geri kalan kısım ise tamamen farklı sesleri içermektedir.

Düşme, çarpma, patlama sözcüklerinde yine hem Fransızca hem de Türkçede sese dayalı benzerlikler söz konusudur. Bu sözcüklerde /b/, /f/,

/g/, /p/ gibi ağırlıklı olarak sesletimi patlama şeklinde havanın ciğerlerden şiddetli gelerek dil, dudak ve damak engellerine takılıp sonra aniden çıkmasıyla oluşan patlamalı, dil, dudak, damak ünsüzleri yer almaktadır. Rüzgar sesine bakıldığında, aynı seslerden oluştuğu görülür iki dilde de. Ötümlü, sızmalı, dudak-diş ünsüzü /v/ ile başlayıp, uzun art ünlü /u/ ile biter. Kırılma ve yırtılma seslerinin yansımalarına baktığımızda iki dilde de /k/, /c/ ve /r/ seslerini içeren sözcüklerle karşılaşılmaktadır. Seslerin yapısına bakılarak ani bir tepki veya şaşkınlık yaratacak türden sesler olduğu anlaşılmaktadır.

DEĞİŞİK SESLER	FRANSIZCA KARŞILIKLARI	TÜRKÇE KARŞILIKLARI
Ağlama	Hü hiii, snif snif	Ühhü ühüü
Alkışlama	Clap clap	Şak şak
Aksırma	Atchoum	Hapşu
Bebek ağlaması	Areu areu	Ingaa ingaa
Camı yanma	Aïe, ouille	Ay, off, uff, ahh
Çarpma	Bam	Küt
Düşme	Badaboum, pouf, paf	Pat, güm
Gülme	Haha, hihi huhu	Hah hah ha, he he he
Kanat sesi	Flap flap	Pır pır
Kırılma	Crack, crash	Çat, kırt, çatırt
Öpme	Smack	Muck, muah
Patlama	Boum boum	Bom
Rüzgar	Wouu wouu	Vuu vuu

Su damlaması	Floc floc	Şıp şıp
Titreme (diş sesi)	Aglagla	Tıtıtı, takır takır
Yağmur	Plic ploc floc	Şap şup
Yırtılma	Scraaatch	Çırt

Tablo 3. Değişik seslerin yansıma şekilleri.

Buraya kadar incelemeye çalışılan yansıma sözcükleri her iki dilde biçimsel olarak iki türde bulunmaktadır. Hem ad olarak hem de eylem olarak kullanılan bu yapılar, sesdizimsel açıdan farklı bir inceleme alanı oluşturmaktadırlar. Çünkü bir yansıma sözcüğünün oluşumu hem dilin sesbilimsel dizgesinin düzenlenmesini hem de bölgesel kullanım farklılıklarını da içermektedir. Ölçünlü Türkçede köpek için kullanılan hav hav dan türetilen havlamak eylemi, bazı bölgelerde havkırmak veya hafkırmak olarak da değişim gösterebilmektedir. Yansıma sözcüklerde çoğunlukla gerçek seslere benzeyen biçimler oluşturulmaktadır. Yansıma sözcüklerden türetilen eylemler bir değerli işsel eylemlerdir. Yani öznesi eylemden doğrudan etkilenir. (Demircan, 2001, 119). Öznenin işi yansımanın anlattığı sesi çıkarmaktır. Türkçede -IA eki genellikle yansıma sözcüklerin eyleme dönüşümünü sağlamaktadır. Örneğin hav-la, miyav-la, mö-le, vrak-la gibi. Fransızca eylemlerde ise farklı ekler ve yapılar söz konusudur. Örneğin köpek sesi *wouah* iken bunu anlatan eylem *aboier /abuaye/*, inek için *meugler /mögler/*. Ördek Türkçede *vakvaklar*, Fransızca da *vakvaklamak* karşılığı *cancaner /kankane/* eylemi bulunur. Horoz için Fransızcada *chanter /ante/* eylemi, karga için *croasser /kroase/* eylemi, kurbağa için *vraklamak* karşılığı *cosser /koase/*, kuşlar için hem ötmek hem de cıvıdamak eylemleri kullanılır *ötmek chanter /ante/*, c,v,ldamak *gazouiller /gazuiye/* ya da *babiller /babiye/*. Görüldüğü gibi hayvan seslerinden oluşan yansıma eylemleri birinci grup -er ile bitme ortak noktası dışında hayvanın sesinden daha farklı bir sesbirimsel yapıya bürünmektedirler. Hayvan sesinin eylem tabanında olduğu bir kaç eylem bu kuralın dışındadır. Örneğin *miyavlamak miau miauler, gırlamak croasse croasser /kroase/* gibi. Hayvan sesleri dışında da aslında diğer yansıma sözcüklerin eylem adlarında farklılıklar bulunmaktadır (Tablo4.). Yansıma sözcüklerde her sesin seçiminde nitelik ve nicelik benzetmesi olduğu gibi, oluşan ilk hece ile nesnenin çıkardığı ses arasında da nedenli, bireşik ve düzenli algılama ilişkisi bulunur. Bu algılamaya ünlülere şiddet artması veya azalması, düzenlilik, artma genişleme, gibi durumların anlatımı olarak yansır. Ünsüzlere ise süreklilik, süreksizlik ve tınlama

gibi anlamları yükler. Bu şekilde doğadaki sesler ile yansıma sözcükler arasında algıya dayalı benzerlik ilişkisi kurulabilir.

Fransızca Hayvan Sesi	Türkçe Hayvan sesi	Fransızca eylem	Türkçe Eylem
L'Ane – Hii han	Eşek – Aa ii	Braire	Anırmak
Le Coq-cocorico	Horoz- ü-ü-rü-ü	Chanter	Ötmek
La vache- meuh	İnek- mööö	Meugler	Mölemek
Le corbeau-croas	Karga -gak	Croasser	Ötmek,gaklamak
Le chat-miau	Kedi- miyav	Miauler	Miyavlamak
Le chien-vouah	Köpek-Hav	Aboyer	Havlamak
Le grenouille-coasse	Kurbağa-vrak	Coasser	Vraklamak
L'oiseau- cui-cui	Kuş- cik cik	Chanter	Ötmek, cıvıdamak
Le canard - coin coin	Ördek – vak vak	Cancaner	Vakvaklamak

Tablo 4. Hayvan sesinden türetilen eylemler.

Bütün bu incelemeler insanların iletişim kurmalarındaki en temel araç olan dilin kullanımında dış çevreden etkilenmenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bunun göstergesi olan yansıma sözcüklerin dilden dile farklılaşması hem dillerin sesbilimsel yapılarının dizgelerinin birbirinden farklı olmasının hem de Saussure'ün gösterge kuramında dile getirdiği gösteren ve gösterilen arasındaki bağın nedensizliği ilkesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeryüzünde konuşulan dillerde toplamda 300 sesin bulunduğu ve her dilin bundan en fazla 50-60 kadarını kullanabildiği göz önünde bulundurulursa Chomsky'nin de ortaya koyduğu Üretici-Dönüşümsel Dilbilgisi kuramı ışığında bu sınırlı sayıdaki seslerle sınırsız sözcük üretme gücüllüğüne sahiptir dil kullanıcıları. Bu nedenle dilden dile

de dilin kullandığı ses oranında yansıma sözcükler değişiklik göstermektedirler. Kavramlar veya gösterilenler aynı olsa da diller sayısınca gösteren olması yadsınmaz. Dolayısıyla hayvan, nesne, doğa olaylarını anlatırken de kullanılacak yansıma sözcükler dilden dile farklılık gösterecektir. Burada iki dil üzerinde yapılan kısıtlı çalışmanın ayrıca diliçi (intra-langue) ve dillerarası (inter-langue) düzeyde de yapılması ve belki daha farklı dil aileleri üzerinde genişletilmesi dillerin sesbilimsel ve sesdizimsel yönlerinin morfolojik yani biçimbilimsel yönünü nasıl etkilediği sorusunu da çözmekte yararlı olacağı düşünülmektedir.

#### KAYNAKLAR

Baylon, C., Fabre, P., (1990), *Initiation a la Linguistique*, Nathan, Paris.

Demircan, Ö., (2001), *Türkçenin Ses Dizimi*, Der Yayınları, İstanbul

Kıran, Z., (1996), *Dilbilim Akımları*, Onur Yayınları, Ankara

Landercy, A., ve Renard, R., (1977), *Eléments de Phonétique*, Didier, Bruxelles,

Malmberg, B., (1979), *La Phonétique*, Puf, Paris.

Saffi, S., (2008), *Chants et cris d'animaux : corpus d'onomatopées et de verbes français et italiens*, *Italies*, p.173-190 <http://italies.revues.org/1240>

Zufferey, S., (200-) *Linguistique française Séminaire 6: UNE BRÈVE HISTOIRE DE LA LINGUISTIQUE : DE SAUSSURE À CHOMSKY*, Paris.

Yılmaz, E., (2012), *Türkiye Türkolojisi ve Karşılaştırma(ma)lı Dilbilim Muğla Üniversitesi, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (Muğla, 22-24 Aralık 2011)*, Muğla 2012: 779-789.

<http://www.ph-ludwigsburg.de/html/2b-frnz/01/overmann/baf5/introling.doc>

<http://www.ph-ludwigsburg.de/html/2b-frnz-s-01/overmann/baf3/3m.htm>

[http://www.irdp.ch/activites\\_eole/kikiriki.pdf](http://www.irdp.ch/activites_eole/kikiriki.pdf)

<http://www.ph-ludwigsburg.de/html/2b-frnz-s-01/overmann/baf3/3m.htm>



